

Część I.
Ogólne postępowanie
rozpoznawcze procesowe

Rozdział 1. System postępowania sądowego w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców

Spis treści

	Nb
1.1. Geneza sądownictwa w sprawach gospodarczych i procesowego postępowania odrębnego w tej kategorii spraw	1
1.2. Pojęcie sprawy gospodarczej w aspekcie historycznym	21
1.2.1. Uwagi ogólne	21
1.2.2. Istotne cechy działalności gospodarczej	60
1.2.2.1. Uwagi ogólne	60
1.2.2.2. Określenie działalności wytwórczej, budowlanej, handlowej, usługowej oraz poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalin ze złóż	66
1.2.2.3. Zarobkowy charakter działalności gospodarczej	76
1.2.2.4. Zorganizowany charakter działalności	82
1.2.2.5. Ciągłość działalności	84
1.2.2.6. Działalność zawodowa	90
1.2.2.7. Prowadzenie działalności gospodarczej we własnym imieniu	101
1.2.2.8. Związek z działalnością gospodarczą	104
1.3. Aktualne pojęcie sprawy gospodarczej	109
1.3.1. Uwagi ogólne	109
1.3.2. Sprawa gospodarcza <i>sensu stricto</i>	117
1.3.3. Sprawa gospodarcza <i>sensu largo</i>	137

Literatura: *M. Arkuszewska*, Postępowanie w sprawach gospodarczych – nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego, PPH 2007, Nr 1; *K. Babiarz-Mikulska*, Rozszerzona kognicja sądów gospodarczych – zmiany w kodeksie postępowania cywilnego, PPH 2012, Nr 4; *W. Berutowicz*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1984; *E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sieńczyło-Chlabicz*, Działalność gospodarcza i przedsiębiorca na gruncie ustawy prawo działalności gospodarczej, PPH 2000, Nr 4; *S. Biernat, A. Wasilewski*, Ustawa o działalności gospodarczej. Komentarz, Kraków 1997; *P. Borszowski*, Jaki wpływ na polskie przepisy ma wspólnotowy charakter pojęcia działalności gospodarczej?, Pr. i Pod. 2006, Nr 9; *J. Brol*, w: *Piasecki*, Komentarz KPC, t. I, 2006; *W. Broniewicz*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2005; *P. Cierkoński*, Doręczenia pism sądowych dla przedsiębiorców po nowelizacji KPC, MoP 2006, Nr 6; *S. Cieślak*, Postępowanie przyśpieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego, Warszawa 2004; *tenże*, Koncentracja materiału procesowego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 16 września 2011 r., Pal. 2012, Nr 9–10; *S. Dalka*, Idea jednolitego sądu w sprawach cywilnych, w: *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha* (red. *M. Jędrzejewska, T. Ereciński*), Warszawa 1985; *tenże*, Postępowanie w sprawach gospodarczych przed sądami powszechnymi, Pal. 1990, Nr 1; *J. Dąbrowska*, Rozpoznawanie przez sądy spraw gospodarczych. Komentarz, Warszawa 2013; *S. Dmowski*, w: *Piasecki*, Komentarz KPC, t. I, 2006; *S. Dmowski*, w: *S. Rudnicki, S. Dmowski*,

Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2005; *H. Dolecki*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2005; *A. Doliwa*, w: Prawo gospodarcze prywatne (red. *T. Mróz, M. Stec*), Warszawa 2005; *P. Drapała*, Zgoda na powoływanie dowodów z opóźnieniem, Rzeczp. Nr 77 z 31.3.2006 r.; *T. Ereciński*, w: System prawa procesowego cywilnego, t. II (red. *Z. Resich*), Ossolineum 1987; *tenże*, w: *Ereciński*, Kodeks, t. I i II, 2012; *T. Ereciński, K. Weitz*, Efektywność ochrony prawnej, PS 2005, Nr 10; *M. Etel*, Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym, Warszawa 2012; *R. Flejszar*, Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz, Warszawa 2006; *tenże*, Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym, Warszawa 2006; *J. Frąckowiak*, Pojęcie, powstanie i ustanie podmiotowości gospodarczej. Zagadnienia cywilnoprawne, Rej. 1998, Nr 5; *tenże*, Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym, Rej. 2003, Nr 6; *P. Grzegorzczak*, Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego, w: Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2010; *J. Gudowski*, O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro, w: Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu (red. *A. Nowicka*), Poznań 2005; *tenże*, w: *Ereciński*, Kodeks, t. I i II, 2012; *J. Jacyszyn*, Pojęcie wolnego zawodu. Analiza aktów prawnych i doktryny, PPH 2000, Nr 10; *A. Jakubecki*, Kontrydiktoryjność a poznanie prawdy w procesie cywilnym w świetle zmian kodeksu postępowania cywilnego, PS 1998, Nr 10; *tenże*, Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, w: Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.), Kraków 2006; *J. Jankowski*, w: *Piasecki*, Komentarz KPC, t. II, 2006; *tenże*, Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, cz. I, Postępowanie rozpoznawcze, MoP 2012, Nr 1; *M. Jaślikowski*, Prawo sądu do przeprowadzenia z urzędu dowodów niewskazanych przez strony w świetle zasad i funkcji postępowania cywilnego, PS 2005, Nr 11–12; *M. Jędrzejewska*, w: *Ereciński*, Kodeks, t. II, 2006; *J. Jodłowski*, w: *J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2005; *A. Kallaus*, Konsekwencje zmiany przepisu art. 3 w postępowaniu procesowym, MoP 1997, Nr 4; *W. J. Katter*, Prawo działalności gospodarczej. Komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo, Warszawa 2003; *K. Knoppek*, Zmierzch zasady prawdy obiektywnej w procesie cywilnym, Pal. 2005, Nr 1–2; *T. Kocowski*, w: *A. Borkowski, A. Chelmoński, M. Guziński, K. Kiczka, L. Kieres, T. Kocowski*, Administracyjne prawo gospodarcze, Wrocław 2005; *K. Korzan*, Arbitraż i postępowanie arbitrażowe, Warszawa 1980; *C. Kosikowski*, Polskie prawo gospodarcze, Warszawa 1998; *tenże*, Nowe prawo działalności gospodarczej, PUG 1999, Nr 2; *tenże*, Prawo działalności gospodarczej. Komentarz, Warszawa 2000; *tenże*, Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz, Warszawa 2006; *J. Kozak*, Sądownictwo gospodarcze, w: Studia z prawa gospodarczego i handlowego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Włodyki, Kraków 1996; *Ł. Kozłowski, J. Mydlarski*, Głos do uchw. z 4.6.2004 r., III CZP 28/04, OSP 2005, Nr 7–8, poz. 93; *J. Krajewski*, Sytuacja prawna jednostki gospodarki uspołecznionej w procesie cywilnym, SI 1969, t. IX, Nr 2; *W. Kubala*, Związek roszczenia z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz z prowadzeniem przedsiębiorstwa, MoP 1999, Nr 5; *J. Lapierre*, w: *J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2005; *T. Liszcz*, Kontrydiktoryjne postępowanie w sprawach pracowniczych po zmianach k.p.c., PiZS 2005, Nr 3; *E. Łętowska, M. Bednarek*, Ochrona własności – pewność prawa – konflikt między cywilistyczną tradycją a historycznymi rewindykacjami, w: Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (red. *W. Czapliński*), Warszawa 2006; *P. Machnikowski*, w: Kodeks cywilny, t. I, Komentarz do art. 1–534 (red. *E. Gniewek*), Warszawa 2004; *M. Malczyk-Herdzina*, Dopuszczalność dowodu z urzędu w procesie cywilnym, PS 2000, Nr 6; *M. Manowska*, Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych, Warszawa 2007; *H. Mądrzak*, w: Postępowanie cywilne (red. *H. Mądrzak*), Warszawa 2003; *J. Mokry*, Pojęcie sprawy cywilnej, PIP 1990, Nr 7; *J. P. Naworski*, Głos do uchw. SN (7) z 18.3.1991 r., III CZP 9/91, OSP 1992, Nr 1, poz. 211; *tenże*, Głos do uchw. SN z 16.5.1991 r., III CZP 39/91,

OSP 1992, Nr 10, poz. 212; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 14.7.1999 r., II CKN 451/98, Pal. 2000, Nr 5–6; *tenże*, Przedsiębiorca w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym) *de lege lata* i *de lege ferenda*, Toruń 2011; *tenże*, Pojęcie sprawy gospodarczej w świetle *legis latae*, PPH 2013, Nr 1; R. Obrebski, Procesowe skutki błędnej kwalifikacji sprawy cywilnej (wybrane zagadnienia na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego), cz. 1, PS 1995, Nr 7–8; *tenże*, Referat dot. zmiany przepisów o postępowaniu sądowym w sprawach gospodarczych, przedstawiony w dniu 14 listopada 2006 r. na seminarium Katedry Postępowania Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, prowadzonym przez prof. T. Erecińskiego, niepubl.; A. Oleszko, Sytuacja prawno-zawodowa notariusza w świetle swobody działalności gospodarczej, w: Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana (red. L. Ogiełło, W. Popiołek, M. Szpunar), Kraków 2005; M. Osowska-Grzelak, Wybrane odrębności proceduralne postępowania w sprawach gospodarczych na tle ogólnego procesu rozpoznawczego, cz. 1, MoP 2006, Nr 22, cz. 2, MoP 2006, Nr 23; M. Pelczyński, Prekluzja w zgłaszaniu twierdzeń i dowodów w I instancji w postępowaniu zwykłym, w sprawach gospodarczych, nakazowym, upominawczym i uproszczonym, MoP 2004, Nr 7; K. Piasecki, Postępowanie sporne rozpoznawcze, Warszawa 2011; L. Piebiak, Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego – uwagi praktyczne, cz. I, MoP 2012, Nr 12; K. Pietrzykowski, w: Kodeks cywilny, t. I, Komentarz do artykułów 1–449¹¹ (red. K. Pietrzykowski), Warszawa 2005; T. Pietrzykowski, B. Wojciechowski, Równość, prawda i sprawiedliwość w procesie cywilnym. Rozważania na tle nowelizacji k.p.c., Pal. 2004, Nr 9–10; M. Przychodźki, Jak prowadzić działalność gospodarczą, Warszawa 2000; Quo vadis iustitia? (red. A. Siemaszko), Warszawa 1996; Z. Resich, Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych, Warszawa 1962; P. Rylski, Glosa do wyr. SN z 15.2.2005 r., V CK 400/05, OSP 2006, Nr 11, poz. 127; P. Rylski, T. Zembrzusi, Rozpoznawanie spraw cywilnych na posiedzeniu niejawnym, PS 2006, Nr 6; A. Semeniuk, Ocena proponowanych zmian w procedurze cywilnej w zakresie utrzymania sądów gospodarczych i likwidacji odrębnego postępowania cywilnego w sprawach gospodarczych, w: Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej (red. K. Markiewicz), Warszawa 2010; K. Sobczak, Działalność gospodarcza. Uregulowania prawne, Warszawa 2004; T. Staranowicz, Jeszcze w sprawie pojęcia działalności zawodowej w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, R. Pr. 2005, Nr 2; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 7.5.2004 r., I CK 666/03, PS 2006, Nr 6; K. Strzyczkowski, Prawo gospodarcze publiczne, Warszawa 2005; T. Szancilo, Formy prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce przez podmioty zagraniczne, Warszawa 2006; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 7.5.2004 r., I CK 666/03, PiP 2006, Nr 1; *tenże*, Właściwość sądu gospodarczego po zmianach kodeksu postępowania cywilnego, R. Pr. 2012, Nr 3; T. Szczurowski, Pojęcie sprawy gospodarczej po likwidacji postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, MoP 2012, Nr 19; J. Sztombka, Rozstrzyganie przez sądy spraw gospodarczych, cz. 1, PiZS 1990, Nr 1–3; M. Szydło, Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim, PS 2002, Nr 7–8; *tenże*, Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej i swoboda świadczenia usług w prawie Unii Europejskiej, Toruń 2005; Z. Świeboda, Pojęcie sprawy gospodarczej, PUG 1990, Nr 4; P. Telenga, w: Jakubecki, Kodeks, 2005; R. Trzaskowski, Działalność gospodarcza w rozumieniu przepisów prawa cywilnego na tle orzecznictwa, GI. 2006, Nr 2; M. Tyczka, Arbitraż i postępowanie arbitrażowe, Warszawa 1985; M. Uliasz, Kodeks postępowania cywilnego, t. I, Komentarz do artykułów 1–505¹⁴, Warszawa 2007; A. Wasilewski, Pojęcie działalności gospodarczej na gruncie prawa polskiego. Dylemat interpretacyjny, w: Gospodarka – Administracja – Samorząd (red. H. Olszewski, B. Popowska), Poznań 1997; E. Wengerek, Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika (Powództwa opozycyjne), Warszawa 1998; T. Wiśniewski, Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1996; *tenże*, Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych, Kraków 1997; *tenże*, w: System PrHandl, t. 7, 2007; S. Włodyka, Organizacja sądownictwa, Kraków 1959; *tenże*, Sądownictwo gospodarcze (uwarunkowania i założenia), PiP 1987, Nr 6; *tenże*, Ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, PiP 1990, Nr 3; *tenże*, w: System PrHandl, t. 5, 2006; K. Wojtczak, Pojęcie wolnego zawodu w świetle prawa, SP 1997, Nr 3–4; B. Zdziennicki, Sądy gospodarcze, GP 1989, Nr 16; F. Zedler, Co dalej z kodeksem postępowania

nia cywilnego, w: *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2006 r.)*, Kraków 2006; *A. Zieliński*, *Uprzywilejowanie niektórych rodzajów roszczeń w postępowaniu cywilnym*, w: *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha* (red. *M. Jędrzejewska, T. Ereciński*), Warszawa 1985; *C. Żuławska*, *Zasady prawa gospodarczego prywatnego*, Warszawa 1995.

1.1. Geneza sądownictwa w sprawach gospodarczych i procesowego postępowania odrębnego w tej kategorii spraw

- 1 1. Dnia 3.5.2012 r. z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego **usunięto szczególną regulację dotyczącą rozpoznawania procesowych spraw gospodarczych**¹. W rezultacie w procesie cywilnym nie ma obecnie odrębnej kategorii spraw cywilnych, które poprzednio podlegały rozpoznaniu w odrębnym postępowaniu, jako „sprawy gospodarcze”². Chodzi o likwidację właściwego postępowania w sprawach gospodarczych, gdyż przed wspomnianą nowelą procesową w systemie postępowania cywilnego w ramach szerszego pojęcia postępowania w sprawach gospodarczych wyróżniano także pięć postępowań należących do właściwości sądu ochrony konkurencji i konsumentów³. Szczególne postępowania odrębne objęte kompetencją tego sądu nie zostały zniesione i nadal są przewidziane w Kodeksie postępowania cywilnego. Postępowania te są unormowane w przepisach tego Kodeksu w Części pierwszej w Księdze pierwszej w Tytule VII w Dziale IVa zatytułowanym „Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji”, Dziale IVb – „Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone”, Dziale IVc – „Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki”, Dziale IVd – „Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty” i Dziale IVe – „Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego”.
- 2 2. Pojęcie „**sprawa gospodarcza**” nie podzieliło losu odrębnego postępowania w tych sprawach. Dokonując bowiem modelowej zmiany w zakresie sposobu rozpoznawania spornych spraw z udziałem przedsiębiorców, ustawodawca utrzymał **pojęcie „sprawy gospodarczej”** na gruncie ustawy z 24.5.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych⁴, a to wobec zachowania pewnej swoistości ustrojowej sądownictwa gospodarczego⁵.
- 3 3. Mówiąc natomiast o tych sprawach w perspektywie historycznej, należy podkreślić, że **system rozpatrywania spraw gospodarczych został stworzony przez ustawę o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych**. Ustawa ta określa także status ustrojowy i organizacyjny sądownictwa gospodarczego. Dostosowując porządek prawny do zasad transformowania gospodarki, ustawodawca zniósł jednocześnie

¹ Dokonano tego na podstawie ustawy z 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381).

² Pomijam tu przejściowe rozwiązanie przewidziane w art. 9 ust. 1 noweli z 16.9.2011 r., z którego wynika, że przepisy tej ustawy stosuje się do postępowań wszczętych po dniu jej wejścia w życie. Oznacza to, że postępowania wszczęte przed 3.5.2012 r. toczą się według przepisów dotychczasowych.

³ *S. Cieślak*, *Koncentracja*, s. 17.

⁴ Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm.

⁵ Szerzej o pojęciu sprawy gospodarczej w pkt 1.3.

– z dniem 1.10.1989 r. – Państwowy Arbitraż Gospodarczy (art. 8 RozpSprSGU). Tym samym usunął występujący poprzednio dualizm rozstrzygania spraw ze stosunków cywilnoprawnych w zależności od tego, jakie podmioty brały w nich udział¹. **Instytucja arbitrażu państwowego** związana bowiem była z rozpoznawaniem i rozstrzyganiem sporów majątkowych z sektora uspołecznionego. Ówczesne, nowe regulacje prawne w sferze gospodarczej – wejście w życie m.in. dwóch ustaw z 23.12.1988 r.: ustawy o działalności gospodarczej² oraz ustawy o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych³ – wymagały również zreformowania instrumentarium procesowego w zakresie rozpoznawania spraw gospodarczych. Sposób rozstrzygania spraw cywilnych jest zawsze uzależniony od założeń i treści prawa materialnego, natomiast na sposób rozpoznawania spraw gospodarczych może także rzutować system i model społeczno-ekonomiczny⁴.

4. W wyniku reformy zlikwidowano zróżnicowanie podmiotów gospodarczych na uspołecznione i nieuspołecznione, i w miejsce sektorowości wprowadzono w obrocie gospodarczym podział na **obróć gospodarczy profesjonalny** (dwustronnie gospodarczy; występuje, gdy przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą są po obu stronach stosunku prawnego) oraz **obróć gospodarczy mieszany** (jednostronnie gospodarczy; ma miejsce wówczas, gdy przedsiębiorca jest tylko jedną ze stron

¹ A. Jakubecki, Naczelne zasady, s. 349, podkreśla, że 1989 r. wyznacza cezurę czasową przemian polskiego prawa procesowego związaną ze zmianami ustrojowymi w naszym kraju, bowiem – w związku z likwidacją Państwowego Arbitrażu Gospodarczego – w Kodeksie postępowania cywilnego pojawiły się przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Nowelę z 1989 r. do KPC traktować można było także jako zapowiedź likwidacji w prawie procesowym cywilnym przywilejów jednostek gospodarki uspołecznionej, do której doszło rok później, kiedy to zmieniono przepisy o właściwości rzeczowej sądu wojewódzkiego ze względu na wartość przedmiotu sporu oraz fakt, że jedną ze stron była jednostka gospodarki uspołecznionej (art 17 pkt 4 KPC), a także uchylono art. 14 KPC statuujący obowiązek sądu dążenia do zapewnienia należytej ochrony własności społecznej wraz z obowiązkiem sygnalizacji oraz wyeliminowano z przepisów procesowych (choć nie w pełni) pojęcie jednostki gospodarki uspołecznionej. W ten sposób poznaczono jednocześnie, podkreśla autor, naczelną zasadę socjalistycznego procesu cywilnego – zasadę ochrony własności społecznej.

² Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.

³ Dz.U. Nr 41, poz. 325 ze zm.

⁴ Sytuację tę najlepiej oddają słowa raportu opracowanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości: „W wyniku zniesienia arbitrażu gospodarczego do sfery kognicji sądów powróciły sprawy gospodarcze. Trzeba z naciskiem podkreślić, że nie był to tylko zabieg czysto techniczny i organizacyjny, ale wiązał się on z przywróceniem mechanizmów prawa cywilnego i handlowego, które przez kilkadziesiąt lat pozostawały w zamrożeniu i nie były stosowane w praktyce orzeczniczej. Nie były też niestety przedmiotem nauczania uniwersyteckiego i podczas aplikacji. W obrocie gospodarczym pojawiły się nowe instytucje kontraktowe, dla których brakuje nawet polskich nazw (np. leasing, franchising, forfaiting) oraz skomplikowane struktury podmiotowe (holding, konsorcjum, fundusze powiernicze). [...] Obraz ten uzupełniają sprawy, w poprzednich latach praktycznie nie wpływające do sądów, z zakresu postępowania upadłościowego, związane z obrotem papierami wartościowymi, wykorzystywaniem nowych typów zabezpieczeń wierzytelności (np. przewłaszczenie, gwarancja bankowa). W związku z pojawieniem się tak znaczącej kategorii spraw gospodarczych, jakość i efektywność postępowania sądowego w tej dziedzinie stają się istotnym czynnikiem stabilizującym i zabezpieczającym prawidłowość procesów gospodarczych. [...] orzecznictwo musiało przecierać całkiem nowe szlaki i w zawrotnym tempie odraabiać kilkudziesięcioletnie opóźnienie w stosowaniu wielu podstawowych mechanizmów prawa handlowego i cywilnego [...] w wyniku formalnego i faktycznego poszerzenia kognicji sądowej w tych sprawach, zwiększenia ciężaru gatunkowego orzecznictwa gospodarczego i stopnia jego komplikacji, wzrosło nie tylko obciążenie sądów, ale przede wszystkim rola wymiaru sprawiedliwości jako gwaranta bezpieczeństwa obrotu prawnego”. Zob. Quo vadis iustitia? (red. A. Siemaszko), s. 7 i n. Zob. też S. Włodyka, Ustawa, s. 14.

stosunku prawnego lub czynności prawnej)¹. W konsekwencji zaszła potrzeba dostosowania organów orzekających w sprawach gospodarczych, a także i samego sposobu rozpoznawania tych spraw, do nowej sytuacji.

5 5. Kształtując nowy stan prawnoprocesowy w tym zakresie, ustawodawca przyjął założenie, że sprawy gospodarcze mają swoją specyfikę, odróżniającą je od ogółu spraw cywilnych². W literaturze prawniczej wskazywano natomiast, że spory gospodarcze w odróżnieniu od innych sporów cywilnych wyróżniają takie (wspólne) cechy jak:

- 1) **związanie z działalnością w sferze gospodarczej**, prowadzoną w sposób profesjonalny, a więc stałą i zarobkową, podlegającą w związku z tym odpowiedniemu planowaniu (także w sektorze prywatnym) i podporządkowaną ostrym regułom opłacalności i zysku oraz zasadzie szybkiego osiągania efektów, fachowości działania, ochronie tajemnicy zawodowej i handlowej itp.;
- 2) **komplikacja** – zazwyczaj – **stanów faktycznych** (szczególnie pod względem rachunkowym i techniczno-gospodarczym), jak i **stanów prawnych**;
- 3) powstawanie, najczęściej w **ramach stałej współpracy**, którą strony chcą zwykle kontynuować, zaistniały zaś spór skłonne są traktować jedynie jako przejściową przeszkodę;
- 4) powstawanie w obrębie stosunków prawnych, które bezwzględnie powinny być podporządkowane **zasadzie autonomii woli stron**;
- 5) zainteresowanie stron w tym, aby spór został rozstrzygnięty przede wszystkim z uwzględnieniem **racjonalności gospodarczej** i w sposób ułatwiający im dalszą współpracę, nie zaś wyłącznie zgodnie z formalną literą prawa³.

6 6. Zaznaczyć trzeba, że **Państwowy Arbitraż Gospodarczy**, utworzony na mocy dekretu z 5.8.1949 r.⁴, a następnie działający na podstawie ustawy z 23.10.1975 r.⁵, wbrew pozorom, nie miał charakteru sądu polubownego (arbitrażowego), był natomiast organem administracji państwowej mającym na celu umacnianie praworządności i po-

¹ Kategoria obrotu gospodarczego nie ma charakteru normatywnego i jest jedynie pojęciem doktrynalnym, akceptowanym jednak przez orzecznictwo sądowe. Szerzej na temat definiowania i różnicowania obrotu gospodarczego, jak i kryteriów jego odróżniania od pojęcia obrotu powszechnego, *S. Włodyka*, w: *System PrHandl.*, t. 5, 2006, s. 4 i n. Zob. także *A. Doliwa*, w: *Prawo gospodarcze prywatne* (red. *T. Mróz, M. Stec*), s. 3. i n.

² Jeśli chodzi o prawnomaterialny aspekt tego zagadnienia, to w literaturze podkreśla się, że ustawodawca polski nie wprowadził w 1989 r., a nawet w 1990 r., odrębnej regulacji służącej cywilistycznej realizacji zasady wolności gospodarczej i wybrał inne rozwiązanie, gdyż nie zrezygnował z kontynuacji zasady jedności prawa cywilnego i nie przywrócił części ogólnej rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.6.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.). Stosunki gospodarcze nie znalazły się zatem w osobnym kodeksie, lecz zostały objęte ustawą z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.), w którym skreślono tylko przepisy dotyczące j.g.u. oraz wprowadzono definicję przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym. W Kodeksie cywilnym nie pojawiły się więc tradycyjne instytucje prawa handlowego uregulowane w przeszłości w części ogólnej Kodeksu handlowego. Konieczne było uregulowanie tych instytucji, mimo że stanowiły materię kodeksową, w ustawach szczególnych, co pociągnęło za sobą wiele niepożądanych następstw. Więcej na ten temat *J. Frąckowiak*, *Instytucje*, s. 15–40.

³ *S. Włodyka*, w: *System PrHandl.*, t. 5, 2006, s. 16. Warto podkreślić, że dla spraw sądowych, w których uczestniczyły j.g.u. nie stworzono postępowania odrębnego. Według *J. Krajewskiego*, *Sytuacja prawna*, s. 8, o wyodrębnieniu tych spraw musiałoby decydować wyłącznie kryterium podmiotowe, co czyniłoby wyłom w zasadzie, przyjętej przez ustawodawcę polskiego, że kwalifikowanie spraw do odrębnego postępowania powinno następować na podstawie kryterium przedmiotowego.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 1961 r. Nr 37, poz. 195.

⁵ Dz.U. Nr 34, poz. 183 ze zm.

rzędu prawnego w stosunkach między jednostkami gospodarki społecznej¹. Poza okolicznością, że arbitrzy nie mieli ustawowej gwarancji niezawisłości, a w składach orzekających uczestniczyli przedstawiciele wyższego i średniego szczebla administracji gospodarczej, administracyjny charakter tego Arbitrażu był konsekwencją jego usytuowania przy Radzie Ministrów i podleganiu nadzorowi ze strony Prezesa RM. Głównym jednak uzasadnieniem istnienia, zamiast sądów gospodarczych, Państwowego Arbitrażu Gospodarczego było **wyodrębnienie z obrotu gospodarczego sektora uspołecznionego** mającego za zadanie realizowanie ustaleń zawartych w narodowych planach gospodarczych². Postępowanie arbitrażowe cechowała nadmierna **przewlekłość i nagminne orzekanie na posiedzeniach niejawnych** (§ 49 ust. 3 rozp. RM z 19.9.1983 r. w sprawie postępowania arbitrażowego)³. O braku bezstronności arbitrażu państwowego (gospodarczego) świadczyło też wycofanie się przez ustawodawcę w pewnym okresie nawet z respektowania zasady swobodnej oceny dowodów określonej w art. 233 § 1 KPC⁴.

7. Poddanie w 1989 r. wszystkich spraw gospodarczych sądownictwu gospodarczemu miało na celu **zagwarantowanie jednolitości stosowania prawa wobec wszystkich podmiotów gospodarczych**, bez rozróżniania ich ze względu na reprezentowany typ czy formę własności⁵. W dyskusji związanej z proceduralnym modelem rozstrzygania sporów gospodarczych kwestią bezsporną było bowiem to, iż arbitraż państwowy należy zastąpić niezawisłym sądownictwem gospodarczym. Wątpliwości dotyczyły jedynie tego, czy orzekanie co do tych sporów powierzyć sądom powszechnym, a w ich ramach – wydziałom cywilnym, czy też sądom szczególnym⁶. Ustawodawca polski ostatecznie zdecydował się pogodzić obie te tendencje i przyjął rozwiązanie pośrednie, gdyż **wcielił sądownictwo gospodarcze w strukturę sądownictwa powszechnego**, z tym że postępowanie sądowe powierzył wyspecjalizowanym jednostkom. W ten sposób nawiązał – w pewnym stopniu – do tradycji, jako że w Polsce w okresie międzywojennym sprawy handlowe przypisane były wydziałom handlowym sądów okręgowych⁷.

8. Utworzone mocą ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, w celu rozpoznawania spraw gospodarczych **jednostki organizacyjne**, chociaż były nazwane sądami gospodarczymi, to jednak nie należały do kategorii sądów szczegól-

¹ Por. J. Kozak, Sądownictwo gospodarcze, s. 257; B. Zdziennicki, Sądy gospodarcze, s. 1. Podkreślić należy, że w okresie istnienia państwowego arbitrażu gospodarczego krąg podlegających mu podmiotów ulegał zmianom. W związku z tym różnie też kształtowała się też dopuszczalność drogi sądowej w odniesieniu do sporów majątkowych między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą. Zob. s. 25 i n.

² B. Zdziennicki, Sądy gospodarcze, s. 1.

³ Dz.U. Nr 57, poz. 255 ze zm.; J. Kozak, Sądownictwo gospodarcze, s. 257.

⁴ Według S. Dalki, Postępowanie, s. 37, wynikało to z faktu, że w wymienionym wyżej w przypisie rozporządzeniu pominięto regulację zawartą w § 38 ust. 1 poprzednio obowiązującego rozp. RM z 21.11.1975 r. (Dz.U. Nr 39, poz. 209) w tej materii, a z której wynikało odesłanie do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących dowodów.

⁵ O postulacie sądowego wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych zob. S. Dalka, Idea, s. 55 i n.

⁶ Szerzej na ten temat m.in. S. Dalka, Postępowanie, s. 36 i n.; K. Korzan, Arbitraż, s. 38 i n.; B. Tyczka, Arbitraż, s. 21; S. Włodyka, w: System PrHandl, t. 5, 2006, s. 19 i n. oraz *tenże*, Sądownictwo gospodarcze, s. 19 i n.; B. Zdziennicki, Sądy gospodarcze, s. 1 i 11.

⁷ Więcej na ten temat S. Włodyka, Organizacja sądownictwa, s. 73 oraz *tenże*, Ustawa, s. 16. Autor ten w ostatnio wymienionym artykule zwraca uwagę, że w literaturze światowej specyficzne cechy sporów gospodarczych powoływane są w argumentacji na rzecz wyłączenia tych sporów w ogóle spod kompetencji sądów i powierzenia ich sądownictwu polubownemu.

nych, tworzących hierarchiczną konstrukcję sądownictwa gospodarczego. Stanowiły jedynie **wydzielone jednostki organizacyjne w ramach wewnętrznej struktury sądów powszechnych**¹.

- 9 9. Do stworzenia **sądów gospodarczych** doszło w przededniu transformacji gospodarki planowej w system gospodarki rynkowej. Podstawą swoistego wyodrębnienia sądownictwa gospodarczego było założenie, że wszelkiego rodzaju postępowania cywilne w sprawach gospodarczych, w tym zwłaszcza procesy cywilne, wymagają szczególnej szybkości i sprawności. Przede wszystkim dlatego, że częstokroć definitywne rozstrzygnięcie sporu ma dla przedsiębiorców podstawowe znaczenie dla ich bytu i funkcjonowania ekonomicznego. Natomiast sam sposób przeprowadzania postępowania sądowego powinien stwarzać gwarancję wysokiego profesjonalizmu. Chodziłoby tu w szczególności nie tylko o odrębne dla spraw gospodarczych **postępowanie rozpoznawcze** w procesie, lecz również o inne postępowania rozpoznawcze objęte zarówno trybem procesowym, jak i nieprocesowym, a także **specyficzne postępowania wykonawcze (postępowanie upadłościowe i naprawcze), postępowanie rejestrowe oraz szczególne postępowanie kontrolne nad działalnością sądów polubownych**, w tym **orzekanie w sprawach ze skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego** (art. 1205 i n. KPC)². Z tych względów powierzenie prowadzenia tych postępowań specjalnym jednostkom sądownictwa, jakimi były sądy gospodarcze, wydawało się bardzo pożądane i uzasadnione.

- 10 10. Nowe rozwiązania ustrojowo-organizacyjne wsparto koncepcją, że specyfika stosunków gospodarczych wymaga, aby w sądach gospodarczych orzekali **sędziowie dobrze znający zasady prawa gospodarczego i zorientowani co do roli tego prawa w wolnorynkowym systemie gospodarczym**. Pożądana byłaby przy tym nie tylko wiedza prawnicza z obszaru ustawodawstwa gospodarczego, lecz także znajomość praktyki, zwyczajów i ekonomiczno-technicznych reguł obrotu³. Postulat ten w obowiązującym wówczas stanie normatywnym został formalnie spełniony. Ustawodawca bowiem wyraźnie wymagał, aby do orzekania w sądach gospodarczych wyznaczać sędziów wykazujących się szczególną znajomością problematyki gospodarczej (d. art. 12 § 5 i art. 16 § 4 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴)⁵. Trudno jednak kategorycznie stwierdzić, czy w praktyce dochodziło do pełnej realizacji wskazanego postulatu.

¹ Stosownie do nieobowiązującego już § 6 ust. 4 rozp. Min. Sprawiedliwości z 19.11.1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 ze zm.), w sądach okręgowych i rejonowych odrębne jednostki organizacyjne do spraw gospodarczych używały nazwy swego sądu, uzupełnionej wyrazami „Sąd Gospodarczy”.

² Po. S. Włodyka, Ustawa, s. 21.

³ Por. C. Żuławska, Zasady, s. 9 i n.; B. Zdziennicki, Sądy gospodarcze, s. 1.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 427 ze zm.

⁵ Warto dodać, że stworzenie w 1989 r. sądów gospodarczych wymagało pilnego rozwiązania m.in. kwestii kadry sędziowskiej. Krótka, bo zaledwie czteromiesięczna *vacatio legis* (ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, ogłoszona w Dz.U. z 2.6.1989 r., weszła w życie 1.10.1989 r.) nie pozwalała siłą rzeczy na odpowiednie przygotowanie tej kadry. Dlatego też ustawodawca wykorzystał kadre, a także i bazę materialną (art. 8 ust. 3 i 4 RozpSprSGU), Państwowego Arbitrażu Gospodarczego. W art. 13 ust. 1 RozpSprSGU zobowiązano mianowicie Min. Sprawiedliwości do przedstawienia wniosków o powołanie z dniem 1.10.1989 r. arbitrów, spełniających wymagania przewidziane w art. 53 pkt 1–4 i 8 ustawy z 20.6.1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst pierwotny Dz.U. Nr 31, poz. 137 ze zm.), sędziów-arbitrów GKA – na stanowiska sędziów Sądu Wojewódzkiego w Warszawie, arbitrów okręgowych komisji arbitrażowych ze stażem pięcioletnim na stanowiska sędziów sądów wojewódzkich właściwych ze

11. Sądy gospodarcze powoływane były – drogą rozp. Min. Sprawiedliwości (d. art. 20 pkt 1 PrUSP) – **w sądach okręgowych i sądach rejonowych** (d. art. 12 § 3 i art. 16 § 1 pkt 5 PrUSP)¹. Lokalizacja tych sądów w sądach rejonowych wykazywała pewną odmienność w porównaniu z ogólnymi regułami tworzenia sądów rejonowych. Zgodnie bowiem z d. art. 12 § 3 PrUSP, wydział gospodarczy albo wydziały gospodarcze (sąd gospodarczy) – do spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, powierzonych sądom gospodarczym (spraw gospodarczych) tworzone w sądach rejonowych mających siedzibę w mieście będącym siedzibą sądu okręgowego. Wydział gospodarczy można też było utworzyć w sądzie rejonowym mającym siedzibę w mieście na prawach powiatu. W związku z potrzebą dostosowania krajowej sieci sądów gospodarczych do potrzeb społecznych Min. Sprawiedliwości otrzymał równocześnie delegację ustawową do tworzenia sądów gospodarczych także w innych sądach Z drugiej jednak strony, w ramach tej samej delegacji Ministrowi temu umożliwiono, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa, przekazywanie jednemu sądowi okręgowemu rozpoznawanie spraw gospodarczych z innego okręgu sądowego z obszaru tej samej apelacji (d. art. 20 pkt 3 PrUSP)².

12. Z punktu widzenia ustrojowego, wymiar sprawiedliwości w sprawach gospodarczych nie kształtował się jednolicie³. Formalnej specjalizacji i wyodrębnienia organizacyjnego w zakresie orzekania w sprawach gospodarczych nie było na szczeblu sądów apelacyjnych. Sprawy rozpoznawane w II instancji z zakresu prawa gospodarczego – tak jak sprawy z zakresu prawa cywilnego oraz rodzinnego i opiekuńczego – należały do wydziałów cywilnych tych sądów. Również w SN brak było organizacyjnego wyodrębnienia w odniesieniu do rozpoznawania skarg kasacyjnych w sprawach gospodarczych. Jako sprawy cywilne rozpoznawane były w Izbie Cywilnej SN.

13. Zniesienie odrębnego postępowania procesowego w sprawach gospodarczych nie było zaskakujące, gdyż od wielu lat kwestia ta znajdowała się na porządku dziennym. W doktrynie, aczkolwiek niejednolicie, podkreślano, że istnienie tego postępowania nie jest celowe. Spośród wielu wypowiedzi na ten temat warto przytoczyć stanowisko *A. Zielińskiego*, który stwierdził, że koncepcja legislacyjna polskiego procesu, zgodnie z którą należy różnicować regulację prawną w zależności od rodzaju dochodzonego roszczenia, a zatem wprowadzać różne odrębności proceduralne dla określonych spraw, prowadzi do tego, że Polskę można w omawianym względzie zaliczyć do czołówki światowej⁴. Nie negując zatem potrzeby istnienia odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych w początkowym okresie trwania w naszym kraju transformacji ustrojowo-społecznej, należy stwierdzić, że w ostatnich latach zdezaktualizowały się przesłanki do utrzymywania tego postępowania. Wszak sprawy kwali-

względem na ich miejsce zamieszkania, a pozostałych arbitrów – na stanowiska sędziów sądów rejonowych. Zaznaczyć trzeba, że arbitrzy mogli odmówić zatrudnienia w sądach przez złożenie w ustawowo określonym terminie stosownego oświadczenia. Zob. na ten temat *J. Kozak*, Sądownictwo gospodarcze, s. 258 i n.

¹ W art. 1 RozpSprSGU mowa była, poza sądami rejonowymi, o sądach wojewódzkich, nie zaś o sądach okręgowych. Te ostatnie wprowadzono dopiero ustawą z 18.12.1998 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 160, poz. 1064).

² W rezultacie przedstawionej regulacji w 2007 r. funkcjonowały 33 sądy gospodarcze w sądach okręgowych oraz 37 sądów gospodarczych w sądach rejonowych. Podkreślić trzeba, że sądy gospodarcze wyodrębnione w sądach okręgowych rozpoznawały sprawy zarówno jako sądy I, jak i II instancji. W sądach tych utworzono 35 wydziałów gospodarczych i 5 wydziałów odwoławczych.

³ Por. *K. Piasecki*, Postępowanie, s. 614.

⁴ *A. Zieliński*, Uprzywilejowanie, s. 311.

fikowane jako sprawy gospodarcze z punktu widzenia *stricte* prawnomaterialnego na ogół nie różniły się, przynajmniej znacząco, w swej istocie od analogicznych spraw cywilnych toczących się z udziałem stron niebędących przedsiębiorcami¹. W rezultacie zasadniczym łącznikiem spraw gospodarczych były tylko podmioty występujące w nich jako strony. Chybiony był zwłaszcza argument, że sprawy gospodarcze powinny być poddane szczególnym obostrzeniom procesowym, gdyż występujący w nich przedsiębiorcy, jako profesjonalisci w zakresie działalności gospodarczej, powinni wykazywać podwyższoną staranność w prowadzeniu swoich spraw, w tym i spraw sądowych. Z tego właśnie względu można im stawiać wyższe wymagania. Należy podzielić pogląd, że profesjonalizmu w dziedzinie, którą zajmuje się strona sporu sądowego nie można wprost przenosić w sferę sądowego postępowania cywilnego, skoro w tym ostatnim wypadku chodzi o profesjonalizm w zakresie wiedzy prawniczej i jej praktycznego stosowania².

- 14. Wielotorowość procedury cywilnej w zakresie udzielanej ochrony praw podmiotowych stron spraw gospodarczych** wywoływała w praktyce nie tylko wiele kontrowersji, lecz także niepotrzebne zamieszanie. Trafnie spostrzegł *J. Gudowski*, że wobec istnienia licznych postępowań odrębnych, przy czym dodawanych do Kodeksu postępowania cywilnego, w różnych okresach i przy różnych okazjach, przy stosowaniu różnych kryteriów oraz w związku z różnymi potrzebami społecznymi i procesowymi – powstaje pytanie, bardzo ważne z punktu widzenia praktyki, o związki zachodzące między tymi postępowaniami. Czy można mówić o „konkurencji” postępowań odrębnych, o gradacji ich „ważności” lub „pierwszeństwie”, czy istnieją podstawy do wyróżniania postępowań odrębnych „ogólnych” i „szczególnych”, czy – wreszcie – istnieją między nimi jakieś zależności temporalne³. Rangę miarodajnej odpowiedzi potęguje okoliczność, że mozaikowość istniejących postępowań odrębnych w niektórych wypadkach powiązana jest z problematyką właściwości miejscowej, rzeczowej i funkcjonalnej⁴.
- 15.** Za likwidacją odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych przemawiała też okoliczność, że w związku z tym postępowaniem dochodziło do występowania **zjawiska krzyżowania się, czy też zazębiania się zakresów przedmiotowych postępowań odrębnych**, co pociągało za sobą konieczność kumulatywnego stosowania w jednej sprawie przepisów regulujących te postępowania i zarazem rozwiązywania, także w płaszczyźnie normatywnej, występujących w związku z tym kolizji⁵.
- 16.** Rozważając kwestię **celowości** istnienia odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych, należało także zwrócić uwagę na to, że **motywy przekazania poszczególnych rodzajów spraw do postępowania odrębnego** nie kształtują się jednorodnie. Generalnie rzecz biorąc, w procesualistyce cywilnej zazwyczaj dzieli się je na trzy grupy odznaczające się następującymi podstawami:

¹ Podobnie *A. Semeniuk*, Ocena proponowanych zmian, s. 109 i n.

² *J. Jankowski*, Nowelizacja, cz. 1, s. 7.

³ *J. Gudowski*, w: *Ereciński*, Kodeks, t. I, 2012, s. 176 i n. Podobnie *M. Pelczyński*, Prekluzja, s. 336. Por. *W. Broniewicz*, Postępowanie, s. 278 i n. Jeżeli chodzi o orzecznictwo, to o zagadnieniu tym mowa m.in. w uchw. SN z 27.11.2001 r. (III CZP 61/01, OSN 2002, Nr 5, poz. 62) i z 14.12.2001 r. (III CZP 67/01, Prok. i Pr. 2002, Nr 6, s. 38).

⁴ Por. *J. Gudowski*, w: *Ereciński*, Kodeks, t. I, 2012, s. 177.

⁵ *J. Jankowski*, Nowelizacja, cz. 1, s. 9.

- 1) swoistość elementów przedmiotowych niektórych spraw oraz ich doniosłość społeczna, przemawiająca za procesowym uprzywilejowaniem roszczeń w nich dochodzonych;
- 2) zbędność pełnego wyjaśniania i ustalania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia;
- 3) możliwość uproszczenia i skrócenia, a tym samym i zapewnienia przyspieszenia postępowania ze względu na zakres dopuszczalnych środków dowodowych lub ze względu na niską wartość przedmiotu sporu bądź małe – na ogół – skomplikowanie sprawy¹.

17. Ta tradycyjna klasyfikacja uległa drastycznemu załamaniu w związku z **zasadniczą modernizacją procedury cywilnej**, początkowo jedynie w odniesieniu do postępowania w sprawach gospodarczych, następnie zaś także w zakresie postępowania upominawczego. W stanie prawnym, stworzonym ustawą z 24.5.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji², **postępowanie upominawcze ma charakter obligatoryjny** i jest jednocześnie – ze względu na stosunkowo wąski zakres wyłączeń – wstępnym etapem rozpoznania prawie każdej sprawy cywilnej objętej formalnie tym postępowaniem. Zasadniczo chodzi o **wszystkie sprawy o roszczenia pieniężne, bez względu na ich rozmiar** (zob. art. 498 § 1 KPC). Nie jest potrzebny – jak w przeszłości – wniosek powoda. Tylko w razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 498 § 2 w zw. z art. 499 KPC), a podstawy te zostały określone dość wąsko, sprawa może być rozpoznana we właściwym, zasadniczym dla niej rodzaju postępowania (w procesie zwykłym lub w odpowiednim postępowaniu odrębnym)³. Aczkolwiek sens i istota wprowadzonej zmiany postępowania upominawczego nie są trudne do ustalenia (mamy teraz znaczące przyspieszenie i uproszczenie postępowania sądowego, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego), to z drugiej jednak strony, trudno dziś określić w miarę spójne kryteria dla całokształtu kodeksowej regulacji postępowań odrębnych⁴.

18. Niewątpliwie także sam sposób sformułowania przepisów o odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych dawał podstawę do wyrażenia poglądu – niewątpliwie trafnego – że wyniki wykładni tych przepisów od początku ich obowiązywania były przyczyną kontrowersji, co nie tylko znacznie utrudniało pracę samym sądom gospodarczym, ale też utrzymywało poczucie braku pewności prawnej wśród przedsiębiorców⁵. Truizmem zaś jest stwierdzenie, że **pewność obrotu wymaga pewności prawa**, a więc przyjęcia takiej regulacji, która chroniłaby strony procesowego postępowania w sprawach gospodarczych przed możliwością nieotrzymania oczekiwanej i koniecznej ochrony prawnej tylko przez sam fakt dwuznaczności, braku przejrzystości lub niejasności przepisu prawnego⁶. Inną kwestią jest, że po kilkunastu latach

¹ Por. W. Berutowicz, Postępowanie, s. 353; A. Zieliński, Uprzywilejowanie, s. 312 i n.; T. Ereciński, w: System, t. II (red. Z. Resich), s. 484; J. Gudowski, w: Ereciński, Kodeks, t. I, 2012, s. 176 i n.; K. Piasecki, Postępowanie, s. 507.

² Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.

³ M. Jędrzejewska, K. Weitz, w: Ereciński, Kodeks, t. II, 2012, s. 924 i n.

⁴ T. Ereciński, w: *ibidem*, s. 591.

⁵ R. Obrębski, Procesowe, s. 51 i n. Podkreślić należy, że problem aktualizuje się z każdą kolejną nowelą procesową.

⁶ O różnych znaczeniach pojęcia „pewność prawa” zob. E. Łętowska, M. Bednarek, Ochrona własności, s. 500. Inną kwestią jest, że niekiedy do dwuznaczności dochodzi w wyniku radykalnej i nieoczekiwanej zmiany interpretacji określonego przepisu.

obowiązujących przepisów dotyczących omawianego postępowania doczekały się one autorytatywnej wykładni SN, w konsekwencji czego praktyka stosowania tych przepisów podlegała stopniowemu doskonaleniu. Jest więc jasne, że ubocznym następstwem noweli z 16.9.2011 r. będzie jednak okresowa niepewność co do rozumienia i stosowania nowych rozwiązań.

19 19. W rezultacie trudno się dziwić, że w piśmiennictwie wyrażono zastrzeżenia co do potrzeby istnienia w ogóle odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych¹. Przykładowo, zdaniem R. Flejszara, szczegółowa analiza wzajemnych relacji postępowania nakazowego i postępowania upominawczego między sobą oraz względem postępowania w sprawach gospodarczych, jak również rozwiązań przyjętych w tych postępowaniach, prowadzi do przekonania, że postępowanie w sprawach gospodarczych jest zbędne, ponieważ jego cele mogą zostać osiągnięte w postępowaniu nakazowym i upominawczym, a w pewnym stopniu również w postępowaniu uproszczonym i w „zwykłym” postępowaniu procesowym. R. Flejszar podkreślił, że w obcych systemach prawnych – mimo wielkiej różnorodności przepisów i odmienności ujęć regulujących omawianą materię (wtrącenie moje – T. W.) – nie przewiduje się specjalnego postępowania w sprawach gospodarczych. Jeżeli zaś funkcjonują sądy (wydziały) gospodarcze, to sprawy między przedsiębiorcami poddaje się ich rozpoznaniu i rozstrzygnięciu na wniosek samych stron, a razie niezłożenia takiego wniosku sprawa jest rozpoznawana przez sąd (wydział) cywilny².

20 20. Reasumując, za stworzeniem postępowania odrębnego nie powinno przemawiać kryterium podmiotowe, a co najwyżej kryterium przedmiotowe. Pożądana jest przy tym znaczna wstrzeźliwość legislacyjna, gdyż w razie dużego zróżnicowania typów spraw objętych danym postępowaniem odrębnym pojawiają się rozwiązania niewłaściwe i powodujące wiele trudności. Przykładem w tym względzie jest chociażby postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych³.

1.2. Pojęcie sprawy gospodarczej w aspekcie historycznym

1.2.1. Uwagi ogólne

21 1. Jeżeli chodzi o samo pojęcie „sprawa gospodarcza”, to polski ustawodawca pojęciem tym posłużył się po raz pierwszy w ustawie o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych. W ustawie tej, normującej podstawowe zasady postępowania sądowego w sprawach gospodarczych, pojęcie to zdefiniowano dwukrotnie.

¹ Warto jednak podkreślić, w ślad za J. Krajewskim, Sytuacja prawna, s. 8 i n., że ustawodawca uchwalając w 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, mimo iż dążył do zapewnienia szczególnej ochrony własności społecznej – stąd też idea ta przenikała wszystkie podstawowe instytucje procesowe – nie zdecydował się na stworzenie postępowania odrębnego dla spraw dotyczących j.g.u. i przyjął przy kwalifikowaniu spraw do postępowania odrębnego kryterium przedmiotowe, a nie podmiotowe. Autor podkreśla, że za takim unormowaniem przemawiał też wzgląd techniczno-legislacyjny. Jeżeli bowiem odrębności dotyczą jednego lub zbliżonego typu spraw, można je zgrupować bez zbędnych powtórzeń, natomiast przy różnorodności spraw efekt taki byłby nieosiągalny. Poza tym, stworzenie w takim wypadku postępowania odrębnego prowadzi częstokroć do niepożądanych rozwiązań i powoduje wiele trudności (np. zakaz kumulacji roszczeń należących do postępowania zwykłego, zob. art. 191 KPC).

² R. Flejszar, Przedsiębiorca, s. 257 i n. Zob. też P. Grzegorzcyk, Postępowania odrębne, s. 86 i n.

³ Por. J. Krajewski, Sytuacja prawna, s. 9 i n.

2. Pierwsze z nich ulokowano w art. 2 RozpSprSGU, drugie – w jej art. 6 pkt 3, 22
którym zarazem znówelizowano przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Tym samym omawiane pojęcie zostało także wprowadzone do przepisów tego Kodeksu.

3. Pojęcie „sprawy gospodarczej” zawarte w art. 2 RozpSprSGU miało podstawowe 23
znaczenie dla określenia **kompetencji sądów gospodarczych**¹. Brzmienie tego artykułu podlegało kilkakrotnej nowelizacji i nie ma potrzeby szczegółowego opisywania zmian w tym zakresie, skoro niniejsze opracowanie nie ma charakteru rozprawy historycznej. Ze względów prawnoporównawczych warto jednak wskazać ujęcie redakcyjne powyższego artykułu określone ustawą z 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw². Stosownie do art. 2 ust. 1 RozpSprSGU w brzmieniu nadanym wymienioną nowelą, za sprawy gospodarcze uznawano **sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej**.

4. W związku z tym, jak podkreślono, że także *de lege lata* zachowana została 24
w naszym systemie prawnym definicja sprawy gospodarczej, celowe jest bliższe przedstawienie dylematów, które wyłaniały się w odniesieniu do tej definicji w **doktrynie i orzecznictwie**. Z góry bowiem można przyjąć, że dylematy te nie straciły swej aktualności i koncepcje ich rozwiązywania są nadal miarodajne.

5. Z zawartego w art. 2 ust. 1 RozpSprSGU ówczesnego definicyjnego określenia 25
sprawy gospodarczej należało wnosić, że charakteryzowała się ona trzema podstawowymi cechami:

- 1) z materialnego punktu widzenia strony łączył **stosunek cywilny** (z reguły oparty na Kodeksie cywilnym);
- 2) stronami byli **przedsiębiorcy**;
- 3) spór dla obu stron występujących w danej sprawie związany był z prowadzoną przez nie **działalnością gospodarczą**³.

6. Przytoczona, **legalna definicja** sprawy gospodarczej została uzupełniona unormowaniem zawartym w art. 2 ust. 2 pkt 1–8 RozpSprSGU, zgodnie z którym, sprawami gospodarczymi były poza tym **enumeratywnie** wyliczone konkretne rodzaje spraw, mianowicie: 26

- 1) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291–300 i 479–490 ustawy z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych⁴;
- 2) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku;
- 3) między organami przedsiębiorstwa państwowego;

¹ Niezależnie od rozpoznawania spraw gospodarczych, o których mowa w tym artykule, do kompetencji sądów gospodarczych należało prowadzenie różnego rodzaju rejestrów. Pierwotnie wyliczał je art. 3 RozpSprSGU, następnie zaś objęto je oddzielną regulacją ustawową. Zgodnie z ustawą z 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst pierwotny Dz.U. Nr 121, poz. 769 ze zm.), sądy gospodarcze prowadziły następujące rejestry: 1) handlowy, 2) spółdzielni i ich związków, 3) przedsiębiorstw państwowych, 4) przedsiębiorstw zagranicznych, 5) jednostek badawczo-rozwojowych, 6) inne, przekazane przez odrębne przepisy.

² Dz.U. Nr 235, poz. 1699.

³ S. Włodyka, Ustawa, s. 17; T. Wiśniewski, Postępowanie sądowe, s. 11; por. też J. Mokry, Pojęcie, s. 63 i n.; J. Kozak, Sądownictwo gospodarcze, s. 259.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 1030.